

φων, απέκρουε διά του πυροβόλου του τούς μαύρους ως και τὰ ζῶα ἅτινα προσέβαλον αὐτὸν ἐνῶ ἐφύλαττε τὰ πρόβατά του, καὶ εἶδε μετὰ πολλῆς ταχύτητος ἀυξανόμενον τὸ ποίμνιόν του εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, ὥστε μετὰ ἕξ ἔτη ἐξήτησεν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ κτήμα του ἐναντίον τῆς εἰσβολῆς νέων ἐποίκων· καὶ αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐκκατομμυριούχου τούτου. Μετὰ ταῦτα ἡ κυβέρνησις ἐνοικίασεν εἰς αὐτὸν ἐπὶ δεκάπεντατίαν τὰς τριάκοντα χιλιάδας τῶν φρεμμάτων τούτων, πρὸς ἕν φράγκον καὶ εἰκοσιπέντε λεπτά τὸ στρέμμα. Τὰ πρόβατά του, τὰ ὅποια εὐδοκίμοῦσιν ὅπως καὶ οἱ λαγῶί του, ἔδωκαν εἰς αὐτὸν 3,000,000 φράγκων ἐντὸς τριῶν ἐτῶν· ἔθεν ἠγγόρασε τὸ κτήμα τοῦτο ἀντὶ 750,000 φράγκων, καὶ σήμερον ἔχει διακοσίους εὐγενεῖς ἵππους, μέγαν ἀριθμὸν βοῶν, τῶν ὁποίων δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν, καὶ τριάκοντα ἐπτὰ χιλιάδας προβάτων. Πάντα δὲ τὰ ζῶα ταῦτα περιφέρονται εἰς ἀπεράντους ἀγρούς, σκιαζομένους ὑπὸ δένδρων φερόντων κόμμι ἐρυθρὸν καὶ κόμμι οὐρανόχρουν.

N.

*Ἐπειτα συνέχισα.

Ἡ ἘΝ ΤΡΟΙΖΗΝΙ ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Αἱ ἐργασίαι τῆς Συνελεύσεως ἤρξαντο τὴν 19 Μαρτίου 1827. Ἡ περιοχὴ ἐν ἣ συνεκροτοῦντο αἱ συνεδριάσεις, ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐγίνοντο αἱ συσκέψεις καὶ αἱ ἀγορεύσεις, ἡ διεξχωγῆ τῶν γραφικῶν ἐργασιῶν, ἡ δίαίτα τῶν περὶ τὴν Συνέλευσιν, πάντα ταῦτα φαίνονται μοι ἄξια περιγραφῆς· διότι οἱ μὴ εὐτυχήσαντες νὰ ἴδωσιν ἀθλοῦσαν τὴν Ἑλλάδα, ἀδυνατοῦσι νὰ φαντασθῶσι τὰς θλίψεις, τὰς στερήσεις, τὰς κκουχίας πρὸς αἷ ἐπάλλιον οἱ ἀγωνιζόμενοι. Πολλάκις ἂν ἡ πίστις δὲν ὑπεστήριζε τὰς δυνάμεις, ἂν ἡ ἐλπίς δὲν ἐχρησίμευεν ἀντὶ ἄρτου καὶ στέγης, ἂν ὁ ἔρας τῆς πατρίδος δὲν ἐθέρμαινεν αὐτοὺς γυμνητέοντας ἐν ὥρα χειμῶνος ἢ δὲν περιεκάλυπτε περιπλαναζόμενους ἀσκεπεῖς ἐν ὥρα καύσωνος, πολλάκις λέγω θὰ ἐφθόουν τὸν θάνατον τῶν πρὸ αὐτῶν μαρτυρησάντων.

Καὶ ἐνόσω μὲν διετρίδομεν ἐν Ἐρμιόνη, αἱ συνεδριάσεις συνεκροτοῦντο ἐντὸς προμήκουσ ἀιθούσης, ὅπου ἐκαθήμεθα σεσωρευμένοι ἀναμῆξ, διεσταυρωμένους ἔχοντες τοὺς πόδας. Οἱ δὲ ῥήτορες, ὁσάκις ἤθελον ν' ἀγορεύσωσι, στηρίζοντες ὀλόκληρον τὴν προτομήν ἢ πλαγίως ἐπὶ τῆς ἐτέρας τῶν χειρῶν ἢ κατέμπροσθεν καὶ ἐπὶ τῶν δύο, ἠγωνίζοντο πνευστιῶντες, ἂν μάλιστα ἦσαν γέροντες ἢ πολὺσκαροι, ν' ἀνεγερθῶσιν ἐπὶ τῶν ποδῶν, οἵτινες, ναρκούμενοι συνήθως ἐκ τῆς χαμηλῆς ἐκείνης κατακλίσεως, ἀνέπτυσσον περιέργως καὶ ζωηρότατα καθίστων τὰ ῥητορικὰ σχήματα τοῦ προσώπου αὐτῶν. Μικαίριοι δὲ

τότε οἱ παρὰ τὸν τοῖχον καθήμενοι, ἢ ὄσοι, προνοητικώτεροι τῶν ἄλλων, ἔφερον μαγκούρας!

Ἄλλ' ἐν Τροϊζήνι, ὅπου τὸ στῆφος τῶν διπλασιῶν καὶ τριπλασιῶν πληρεξουσίων ἀπετέλει ὀλόκληρον φάλαγγα, περιέχουσαν καὶ στρατηγούς καὶ συνταγματάρχας καὶ χιλιάρχους καὶ λοχαγούς μαχομένους, οὐχὶ πρὸς τὸν μαχαίρα καὶ πυρὶ ἐρημοῦντα τὴν Πελοπόννησον Ἰβραῖμ, ἢ πρὸς τὸν ἀπειλοῦντα τὴν κλεινὴν ἀκρόπολιν Κλυταχῆν, ἀλλὰ πρὸς ἀλλήλους, ποῦ αἰθούσα χωρητικὴ τοσοῦτου ἀρειμανίου πλήθους; Διότι ἐν τῇ εὐρυχωροτάτῃ οἰκίᾳ τοῦ χωριδίου κατέλυεν ὁ πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως, καὶ αὐτὴν, ὀλόκληρον ἴσως, ἐδύνατο νὰ περιλάβῃ τὸ ἐλάχιστον τῶν δωματίων τοῦ ἐν Ἀθήναις βουλευτηρίου. Ὅθεν ἀπεφασίσθη νὰ μετασκευασθῇ εἰς χῶρον συνεδριάσεων κῆπος παρακείμενος.

Ἄλλ' ἴσως νομίσῃ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι διὰ τὴν μετασκευὴν ταύτην ἐδέησε νὰ συνεννοηθῶσι τὰ ὑπουργεῖα τῶν στρατιωτικῶν, τῶν οικονομικῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν, ν' ἀνταλλαγῶσιν ἔγγραφα, νὰ ὀνομασθῶσιν ἐπιτροπαὶ ἀρχιτεκτόνων καὶ μηχανικῶν, νὰ συνταχθῶσι σχέδια καὶ προϋπολογισμοὶ καὶ νὰ ἐκδοθῶσιν ἐντάλματα· τοιαύτη ὅμως ἐνέργεια ἦτο ἄγνωστος τὸν χρόνον ἐκεῖνον. (Καὶ ἡ ἀντιβασιλεία δὲ, ἢν τινες κατέκριναν ὡς θεμελιώσασαν τὴν σημερινὴν γραφειοκρατίαν, εἶχεν ἀπαγορεύσει διὰ διατάγματός τὴν κατωτικὴν ταύτην καὶ ἐπιζήμιον ἀδολεσχίαν.) Ὅλίγαί δοκοὶ, μετακομισθεῖσαι ὑπὸ στρατιωτῶν, ἐχρησίμευσαν ἀντὶ ἐδρῶν εἰς τοὺς λογάδας τοῦ ἔθνους. Συντελέσθη δὲ ἡ διάταξις τῆς αἰθούσης ὡς ἐξῆς·

Αἱ δοκοὶ, τεθεῖσαι τετραγώνως ὅπως ἐφάπτεται κατὰ τὰς ἄκρας ἢ μία τῆς ἄλλης, ἐσχηματίζον περιοχὴν, πρὸς τὸ κέντρον σχεδὸν ἢς τινος ἀνυψοῦτο εὐρύκλαδος καὶ χλοερὰ λειμωνέα. Ὁ δὲ πρόεδρος, καθήμενος ἐπὶ θρανίου ἀγροίκως κατεσκευασμένου, ἐστήριζε τὴν βῆχιν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ αὐτῆς, ἢς οἱ εὐθαλεῖς κλώνες, ἐξαπλοῦμενοι ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἐπέειχον τόπον πλατείας καὶ εὐόδους σκιαδός, ὠραιοτέρως καὶ τῶν οὐρανῶν τῶν βασιλικῶν θρόνων. Μικρὰ δὲ τράπεζα, ἀγροίκως ἐπίσης ζυλουργηθεῖσα, ἔκειτο ἐνώπιον τοῦ προέδρου, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἔλαμπεν ὁ κώδων τῆς εὐταξίας, ἢν ὁ μὲν σπανίως παρεῖσθην εἰς τὸ δυσήνιον ἐκεῖνο πληθος. Καὶ ἐκ δεξιῶν μὲν τοῦ προέδρου ἐκαθήητο κατὰ γῆς διπλοπόδης ὁ γραμματεὺς τῆς Συνελεύσεως ἀναδιφῶν καὶ μελαίνων χροτῖα· ἕτερος δὲ γραμματεὺς, ἰστάμενος ὄρθιος ἐξ εὐωνύμων, ἀνεγίνωσκε τὰ πρακτικὰ, τὰς ἀναφορὰς καὶ τὰ λοιπὰ ἔγγραφα.

Δεξιόθεν δὲ πάλιν, βῆματὰ τινα μακρὰν, ἔθλασε καὶ ἕτερον λειμωνέα, δισχιδῆ ἔχουσα τὸν κορμὸν, εἰς ὃν ἀνακηδῶν καὶ καθήμενος ὁ

γέρων Κολοκοτρώνης, τὸ μέτωπον ἔχων ἐπηρμένον καὶ σύνοφρον, τὸ ἦθος ἄκακον, τὴν φωνὴν βροντώδη, ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε ἀόργητον καὶ τοὺς πόδας παλιμπλανεῖς, ἐπώπτευσεν ὡς ἄλλος Εἰρήνης, οὐχὶ τὴν μάχην τῆς Σαλαμίνας, ἀλλὰ τὴν ματαιόσπουδον τῆς Τροιζήνης λογομαχίαν.

Περὶ δὲ τὰς τέσσαρας πλευρὰς, ἐντὸς δάσους λειμωνῶν, ὁμοιάζοντος πρὸς τὸ ἱερὸν ἄλσος, ὅπου ὁ νομοθέτης τῶν Ῥωμαίων συνιδιῆται τῇ Ἡγερίᾳ δαίμονι, ἐπάνω τῶν δοκῶν περὶ ὧν ὠμιλήσαμεν, ἐκάθητο οἱ πληρεξούσιοι, παντοειδῆς ἔνδυμα φέροντες, καὶ φουστανέλλας καὶ βράσα καὶ φραγκικὰ καὶ κἀνδύας ἀσιατικούς καὶ βράκας καὶ ἀρνακίδας ἢ καπότας. Οἱ μὲν, κατηρεῖς καὶ σιγηλοὶ, ἐμέτρουν τὰ σφαιρία τῶν κομβολογίων αὐτῶν, ἀναμετροῦντες ἴσως κατὰ διάνοιαν τὰς συμφορὰς τῆς πατρίδος· οἱ δὲ, συνδιαλεγόμενοι ἐντόνως, ἐπελαμβάνοντο καὶ νομοθετικῶν καὶ διοικητικῶν καὶ στρατιωτικῶν ζητημάτων, ὡς ἂν ἔζων μεταξὺ πολιτείας γαληνιώσης, ὡς ἂν μὴ κατέκλυζεν ὁ ἐχθρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄλλοι, λίαν εὐάριθμοι, σεῖοντες τὴν κεφαλὴν, ἐμαρτύρουν ὅτι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἠσθάνοντο τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον καὶ ἔσπευδον τὸ τέλος τῶν ἀκαίρων καὶ ἐθνοβλαβῶν συζητήσεων.

Πέρα δὲ τοῦ βουλευτικοῦ περιβόλου, πρὸς τὸ στενὸν καὶ χλαμκλὸν θυρίδιον, δι' οὗ καὶ οἱ βραχύτατοι εἰσῆρχοντο διχότομοῦντες τὸ σῶμα, ἀκροαταὶ τινες ὄρθιοι, ἐνέκρινον ἢ κατέκρινον ἐν σιωπῇ τὰ λεγόμενα· περὶ δὲ τὸ φράγμα τοῦ κήπου οἱ στρατιῶται τοῦ φρουράρχου τῆς Συνελεύσεως Νικηταρᾶ προεστάτευον τῶν πατέρων τοῦ ἔθνους· ἡ ἀποδοκιμασία ὅμως ἢ ἡ ἐγκρισὶς αὐτῶν ἐγένετο ἐμφαντικώτερον. Καὶ ποτε ἀγορεύσαντος τοῦ διδασκάλου Γενναδίου κατὰ τῶν τίτλων, καὶ εἰπόντος εὐτραπέλως ὅτι οὔτε ὁ Μαυροκορδάτος, οὔτε ὁ Κουντουριώτης, οὔτε ὁ Κωλέττης, οὔτε ἄλλος τις τῶν προύχόντων ἦσαν πυγολαμπίδες (χάριν δὲ σεμνότητος δὲν ἐπαναλαμβάνω τὰς λέξεις τοῦ ῥήτορος) ἵνα ὀνομάζωνται ἐκλαμπρότατοι, οἱ στρατιῶται ἐπευφήμησαν, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς συνεδριάσεως διημιλλῶντο τίς νὰ προσφέρῃ καρὲν πρὸς τὸν ἀδυσώπητον ἐκείνον δημοκράτην.

Καὶ μετὰ τῶν ἀκροατῶν μία μόνη γυνή, ἡ ἀντιστράτηγος Μαντῶ Μαυρογένης, ἥτις, πωλήσασα τὰ ἐν Μυκόνῳ ὑπάρχοντα αὐτῆς ὄρημα σενεῖς τὸ πεδίον τοῦ ἀγῶνος, φοροῦσα μέλαιναν ἐσθῆτα χρυσοπάρυφον καὶ πῖλον εὐρωπαϊκὸν, οὐχὶ βεβαίως τοῦ τελευταίου τῶν Παρισίων συρμοῦ, καὶ διὰ νευμάτων αἰτουμένη τὴν ἀνάγνωσιν τῆς οὐδέποτε ἀναγνωσθείσης κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἀναφορᾶς αὐτῆς, ἐφαίνετο προοικονομομένη τὸν χρόνον, καθ' ὃν οἱ κοινωνικοὶ τῆς Δύσεως θεσμοὶ ἐμῆλλε νὰ κατισχύσωσι τῆς ἀπειροκάλου ἀστυρότητας τῆς Ἀσίας.

Καὶ τοιαύτη ἐν συνόψει ἢ φυσιογνωμία τοῦ

αὐτοσχεδίου βουλευτηρίου. Ἐκεῖ, ὑπὸ τοὺς ἀειθαλεῖς καὶ ἀρωματικούς κλάδους, οἵτινες οὔτε τοῦ ἡλίου τὰς φλογεράς ἀκτίνας, οὔτε τῶν νεφῶν τοὺς ψυχροὺς σταλαγμοὺς ἴσχυον ν' ἀντικρούσωσιν, ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς ἀγροίκου ἐκείνης τραπέζης, ὠρκίσθησαν καὶ ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τόρτ οὗς ὡς σωτήρας ὑπεδέχθημεν δακρύνοντες· ἐκεῖ ὑπεγράφη τὸ ψήφισμα δι' οὗ ἀνηγορεύθη Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὁ Καποδίστριας καὶ ἐκείθεν καταβάντες ἀθρόοι καὶ κατηρεῖς εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ Πόρου ἀκτὴν, προεπέμψαμεν τοῦ Καραϊσκάκη τὴν σιάν, καὶ προσπέμψαμεν κοπτόμενοι, διότι ἐβλέπομεν συναποθνήσκουσαν καὶ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐλευθερίαν.

Φέρε δὲ ἴδωμεν καὶ πῶς ἐγένοντο αἱ συζητήσεις.

Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως εἶχεν ἐκλεχθῆ ἀπὸ τῆς Ἑρμιόνης ὁ Γ. Σισίνης, ἐκ τῶν ἐγκρίτων ἢ μᾶλλον ὁ ἐγκριτώτατος τῶν προεστώτων τῆς Ἡλείας, ὅστις μετερχόμενος πρὸ τοῦ ἀγῶνος τὴν ἱατρικὴν, καὶ ἕνεκα τούτου παρατριβείας μετὰ μεγάλων καὶ μικρῶν, ἀπέβαλε τὸν τύπον δι' οὗ διεκρίνοντο οἱ δούλοι κοτζαμπασίδες καὶ ἐφέρετο πρὸς πάντας προσηνῶς. Ἠγάπα τοὺς λογίους, συνδιελέγετο ἀσμένως μετ' αὐτῶν καὶ ἠκροᾶτο μετὰ προσοχῆς· διότι, εἰ καὶ προβεβηκὸς τὴν ἡλικίαν, ἔσωζε πολλὴν ζωηρότητα πνεύματος. Εἶχε δὲ τὸ ἀνάστημα μικρὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐμπύρους καὶ περιπλανεῖς καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ πρόσωπον ἐσχημάτιζεν ἡμισέληνον, ἧς τὰς μὲν δύο ἄκρας ἀπετέλουν ἡ ρίς καὶ ὁ πώγων, τὸ δὲ κέντρον τὸ νωδὸν στόμα. Ἐρχόμενος δρομαίως εἰς τὸν τόπον τῶν συνεδριάσεων, ἐκάθητο πάραυτα ἐπὶ τῆς ἑδρας, καὶ ἀναλαμβάνων τὸν κώδωνα ἔδιδε τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρεξως. Καὶ εὐθὺς ἀνεγινώσκοντο τὰ πρακτικὰ, ἅτινα ἐγράφοντο συνοπτικώτατα.

Αἱ συζητήσεις ἐγένοντο ἀτάκτως, διότι, μὴ ὑπάρχοντος βήματος, οἱ μὲν ἠγόρευον συγχρόνως, οἱ δὲ ἀπετεινοντο οὐχὶ πρὸς τὸν πρόεδρον ἀλλὰ πρὸς ἀλλήλους καὶ κατήριζον διάλογον, καὶ ἄλλοι, ἀντιποιοῦμενοι προεδρικῶν καθηκόντων, ἐπέπληττον καὶ ἐπέταττον σιωπὴν καὶ ἀνεκραύγαζον νὰ σημανθῆ ὁ κώδων. Καὶ ὅτε ἤκμαζεν ἡ συμπλοκή, ὁ πρόεδρος ἐξαπτόμενος ἀνήρπαζε τὸν κώδωνα διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ ἐκροτάλει ἀκατάσχετος, καὶ ὡς καταβράκται ἐξήρχοντο ἐκ τῶν ἰσχυῶν αὐτοῦ χειλῶν προστάγματα δυσδιάκριτα· ἐνῶ διὰ τῆς ἐτέρας ἔδιδε πρὸς τὸν ἐξ ἀριστερῶν γραμματέα τὸ προστυχὸν ἔγγραφο, καὶ γρονθοκοπῶν λάβρος τὸ στῆθος αὐτοῦ, διέταττε ν' ἀναγνώσῃ βροντοφῶνως, ὅπως διὰ τῆς φωνῆς καταβάλλῃ τὸν θόρυβον.

Τὰ δὲ πρακτικὰ, συνταττόμενα ἀπὸ μνήμης ὑπὸ τοῦ πρώτου γραμματέως τῆς Συνελεύσεως ἐν τῷ γραφείῳ, ὑπερῶς ἐχρησίμευσεν αὐτῷ καὶ ἀντι κατοικίας, ἐγράφοντο, ὡς εἶπον, συνοπτικῶς.

Ὁ γραμματεὺς οὗτος, πένης ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, κλίνην ἅμα δὲ καὶ σάιμποδα ἔχων τάπητα πολύβυρον καὶ πενιχρὸν, ἐξεγειρόμενος τὸ πρωτὶ ἐκάλυπτε τοὺς ὤμους διὰ τοῦ αἰγότριχος ἐπενδύτου, ὅστις ἕως πρὸ μικροῦ ἐχρησίμειεν αὐτῷ ἀντὶ νυκτερινοῦ σκεπάσματος, καὶ ἀνάπτων σπιθαιμαίαν καπνοσύριγγα, ῥοφῶν δὲ ἀντὶ καφῆ κυαθίσκον ῥακίου, μετεσκεύαζε τὸ ἐν τῶν γονάτων εἰς τράπεζαν, ἐφ' ἧς στηρίζων τὸν χάρτην συνέταττε τὰ πρακτικά. Δημοσιεύσας δὲ μετὰ ταῦτα ὑπομνήματα, ἐλησημόνησεν ὁ ἀφιλοκερδῆς ἐκεῖνος ἀγωνιστῆς, ὅτι ἂν ὁ στρατηγικὸς τοῦ Κολοκοτρώνη νοῦς καὶ ἡ ἀτρόμητος σπᾶθη τοῦ Βότσαρη, ἂν ἡ ἀδάμαστος τοῦ Μιζούλη καρτερία καὶ ὁ πυρφόρος τοῦ Κανάρη δαυλὸς ἐκλέψαν τὸν ἀγῶνα, διωργάνωσαν ὅμως, διεμβόρψωσαν καὶ παρέστησαν αὐτὸν ἐθνικὸν ἀντὶ κλεφτικοῦ οἴου ἐπιστεῦετο ὑπὸ τῆς Δύσεως, καὶ καθηγίασαν συνδέσαντες μετὰ τῆς ἀθανάτου ἱστορίας τῶν προγόνων ἡμῶν, διὰ μὲν τῆς παιδείας, τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς συνέσεως ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Τρικούπης, ὁ Νέγρης, ὁ Κανέλλος, ὁ Ζωγράφος καὶ ὁ λοιπὸς τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν λογίων ὄμιλος, διὰ δὲ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ὑπολήψεως ὁ Κουντουριώτης, ὁ Ζαΐμης, ὁ Λόντος, ὁ Κανακάρης καὶ ἔτεροι πρόκριτοι.

Τρεῖς μῆνας καὶ ἡμισυ, ἦτο ἀπὸ τῆς 8 Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 5 Μαΐου διήρκεσεν ἡ ἐν Ἐρμιόνη γεννηθεῖσα καὶ ἐν Τροιζίνι τελευτήσασα Συνελεύσις. Ὁ γέρον μάξιμα στρατάρχης τῆς Πελοποννήσου, σπεύδων ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς τὴν συγκρότησιν αὐτῆς, εἶχε κατασκευάσει ἐν Ἐρμιόνη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Νοεμβρίου τοῦ 1826 ἔτους· διότι βαρέως φέρων τὰ ἐκ τῆς ἀνταρσίας τραύματα καὶ δυσχεραίνων περὶ τὰς κεφαλαιώδεις πράξεις τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Συνελεύσεως, ἤρχετο, δὲν λέγω νὰ ἐκδικηθῆ, διότι φιλέκδικος δὲν ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, ἀλλὰ ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὴν ἐπικρατήσασαν μὲν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, κατατριβεῖσιν δὲ καὶ μαρανθεῖσιν ἐπιβροχῆν, τὴν ἰδίαν ἤρχετο νὰ πατάξῃ ἐκείνην ἢ ν' ἀνομάζεν ἀριστοκρατίαν, καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ δημοκρατικὸν στοιχεῖον. Καὶ ἐθριάμβευσε μὲν τὸ σχέδιον, ἐτελεσφόρησεν ὅμως;

Ἡποίθησιν ἔχων ὅτι ὁ γέρον στρατάρχης ἦτο φιλόπατρις, πιστεύω ὅτι εὐμενῆ εἶχε καὶ τότε πρὸς τὴν πατρίδα τὴν προαίρεσιν. Ἀλλ' ἐπὶ πολιτικῶν συζητήσεων καὶ δημιουργίας πολιτευμάτων καὶ νόμων, ἡ φιλοπατρία, ἂν μὴ φωταγωγῆται καὶ ὑπὸ τῆς λαμπάδος τῆς ἐπιστήμης, τῆς δεξιότητος καὶ τῆς πολυπειρίας, οὐ μόνον ἀνεπαρκῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβῆς ἀποβάνει. Τὴν ἀλήθειαν δὲ ταύτην οὐδ' αὐτὸς ἐδίσταζε νὰ ὁμολογῆ· διότι πολλάκις ἤκουσα αὐτοῦ λέγοντος καθὰ συνεβίβηεν ἐν παραβολαῖς.—Ἐὰν ἡμεῖς ἐφυτεύσαμεν τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας,

ὡς ἀπαίδευτοι ὅμως εἴμεθα ἀνάξιοι καὶ νὰ καλλιεργήσωμεν αὐτό.—

Καὶ ὅμως ἦτο θνητὸς φορῶν σάρκα· κατέστρεψε κυβέρνησιν ἐκπροσωπεύουσαν ὅπως δὴ ποτε τὴν τάξιν, τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἐμβροθίαν, καὶ ὑποκατέστησεν ἄλλην, κατὰ τοὺς κρισιμωτάτους ἐκείνους χρόνους, ἐκ τῶν τριῶν μελῶν ἧς τιнос τὸ μὲν, ὡς λέγει ὁ ἱστορῆσας τὰ τῆς ἡμετέρας ἐπαναστάσεως φιλέλληνας Γόρδων, ἐνέπηξεν φάσαντες εἰς τὸ στήθος ἐκείνου, ὑπὲρ τῆς ἐκλογῆς οὗτινος· εἶχε διαρρήξει τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, τὸ δὲ, ἀπέλαυνεν ὑπολήψεως εἰς ἄκρον ἀμφιβόλου καὶ τὸ τρίτον ἦτο ἴσως ὁ ἐντελέστατος βλάξ τῆς Σπερσεῖς Ἑλλάδος...

Ἡ ἐπικρατούσα ἐν τῇ Συνελεύσει ἐπιβροχῆ ἢ θελεν ἀφεύκτως σύνταγμα· τὸ σύνταγμα ὅμως εἶχεν ἀνάγκην συντακτῶν. Καὶ μὲν ὑπῆρχε τις ἐκ Λεβαδείας πληρεξούσιος, ἀδαῆς καὶ τῆς ἀλβανικῆς, ὅστις, ἐξωγκωμένα ἔχων τὰ θυλάκια δι' ἐκτεταμένων σχεδίων πολιτευμάτων, στρατιωτικῶν τε κανονισμῶν καὶ διοικητικῶν διατάξεων, ἐπεδείκνυε δεκάκις καθ' ἑκάστην συνεδρίαν τὰ πλουσιοπάροχα ταῦτα χρυσαυροχεῖα· ἀλλ' ἡ Συνέλευσις ἠξίου ἐπιτροπὴν περιέχουσαν πάσας τὰς ἱκανότητας· ὡς γνωστὸν δὲ αἱ ἱκανότητές πρὸ πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἔτων δὲν ἐπλήμυριζον τὴν Ἑλλάδα, οὐδὲ συγκατένευον αἱ ὑπάρχουσαι νὰ γλωσσοκοπῶσι περὶ θεωριῶν ὑπὸ τὴν ἀνηλεῆ σπᾶθη τοῦ Αἰγυπτίου. Ὅθεν διορίσασα ἐκ τῶν σπλάγγων αὐτῆς τοὺς πεπαιδευμένους, προσέλαβε καὶ τοὺς λογιωτέρους τῶν παρεπιδημούντων ἀκροατῶν, τόσῳ μᾶλλον ἀναγκαίους, ὅσῳ τὰ ἐμπειρότερα τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, οἱοὶ Τρικούπης καὶ Ζωγράφος, βλέποντες ἀδύνατον ν' ἀντιπαλαίσωσι πρὸς τὸ ἐξαγριούμενον τῶν παθῶν κύμα, παρητήθησαν «πεισθέντες, ὡς ἔγοφον, μετὰ ἱκανὴν ἐξέτασιν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς κάθε φρόνιμον καὶ εἰλικρινῆ πολίτην νὰ συντάξῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν σύνταγμα πολυχρονίου διαρκείας.» Καὶ οὐ μόνον τὴν σύμπραξιν αὐτῶν εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος ἠρνήθησαν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν συζητήσεων μετέσχον, ἂν συζητήσεως ὀνομάζωνται οἱ μᾶλλον ἢ ἦτον ζῶηροί διάλογοι. Διότι ἐπιστήμης ὑπῆρχεν ἔνδειξι· εἰ δὲ τις ἐκέκμητο ἐμπειρίαν περὶ τὸ συζητεῖν, οὔτε πρὸς τίνα, οὔτε περὶ τίνος εἶχε νὰ συζητήσῃ· διὸ καὶ ἠπόρησα ὁσάκις ἤκουσα λεγόμενον, ὅτι ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Ζωγράφος διέπρεψαν ὡς ῥήτορες. Εἰς μὲν τὰς δύο πρώτας Συνελεύσεις, καθὼς καὶ εἰς τὸ πρῶτον Βουλευτικόν, οὐδεὶς αὐτῶν ἐστάλη πληρεξούσιος, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ἀπέσχον ἀπολύτως τῶν συζητήσεων· ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἐν Ἀργεῖ ἦσαν μέλη. Ὁ μὲν Τρικούπης διεκρίθη, ὡς μωρτοροῦσιν οἱ σωζόμενοι αὐτοῦ λόγοι, ῥήτωρ ἀπ' ἀμβωνος, ὁ δὲ Ζωγράφος, οὔτε ἀπ' ἀμβωνος, οὔτ' ἀπὸ βήματος. Καὶ πιθανώτατον μὲν νὰ ἦσαν ἀμφό-

τεροι ἀθλητικώτατοι περὶ τὸ λέγειν, διὰ τὴν ἔλλειψιν ὅμως ἀνταξίων ἀντιπάλων καὶ ζητημάτων, ἢ δεινότης αὐτῶν ἔμεινεν ἀφανής. Καὶ ὅτι μὲν ὁ Τρικόυπης ἠγόρευε βέβαιον, βέβαιον ὅμως ὅτι αἱ ἀγορεύσεις αὐτοῦ, πλείστον ἀληθῶς ἔχουσαι ἐν ἐλαχίστῃ λέξει τὸν νοῦν ὡς ὁ Φωκίωνος λόγος, ἦσαν ἐξ ἀνάγκης βραχέαι. Ἄλλ' οὐδ' ἀφ' ἑρμαι σπουδαίων συζητήσεων ἐδίδοντο· διότι ὁσάκις ἀνεφύοντο προτάσεις διαιρουσαι ἐν θερμῶς τὰς γνώμας, αἱ συνεδριάσεις διεκόπτοντο, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι ἐκάστου τῶν τριῶν τμημάτων, συνασπιζόμενοι περὶ τὸν ἐπικριώτερον αὐτῶν, συνίστων ἐπιτροπὴν· αἱ τρεῖς δ' ἐπιτροπαί, συσχεπτόμεναι καὶ ἐπὶ τέλους ὁμογνωμονοῦσαι, ὑπέβαλλον ἐπὶ γενικῆς συνεδριάσεως τὴν λύσιν, ἣτις, ὡς προαποφασισθεῖσα, ἐνεκρίνετο ἄνευ ἀντιλογίας.¹

ΚΥΒΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ

ὑπὸ τῶν ἐργατῶν τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργῶν τοῦ Λαυρίου ἀνεκαλύφθησαν πρότινος δύο ἀρχαῖοι κύβοι κεχωσμένοι ἐν ταῖς ἐκβολαῖς τῆς θέσεως Κερβάλου, ὧν ὁ μὲν εἰς ὑπεξηρήθη ὑπὸ ἐργάτου ἀποχωρήσαντος ἐκ τῶν ἔργων, ὁ δὲ ἕτερος διεσώθη ὑπὸ τοῦ τμηματάρχου τῶν ἔργων κ. Μ. Φοντριέρ, ὅστις ἐνδύς εἰς τὰς ἐπιμόρους παρὰ κλήσεις ἐμοῦ, παρευρεθέντος τότε ἐν Λαυρίῳ, μοι προσήνεγκεν αὐτὸν τῇ συγκατανεύσει καὶ τοῦ Διοικητοῦ κ. Φ. Νέγρη ἵνα τὸν δωρῶσω εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἔθνικὸν μουσεῖον τῶν ἀρχαιοτήτων.

Ὁ κύβος ἦτο γνωστὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· «ἀνερρίφθω ὁ κύβος» ἔλεγον. Καὶ ὁ Πλούταρχος περὶ παιδῶν ἀγωγῆς πολλάκις περὶ τοῦ κυβεῦναι μνεῖαν ποιῶν, λέγει· «οἱ δὲ (παιδες) εἰς κύβους καὶ κώμους ἐξοκέλλουσι», καὶ ἄλλαχού παλιν· «κύβοι καὶ πότοι καὶ τ' ἄλλα».²

Δὲν προτίθεμαι ὅμως ἐνταῦθα οὔτε τὴν ὑπαρξίν τοῦ κύβου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις νὰ ἐπιθεβαιώσω, ἀναδιδῶν τὰ τῆς πρώτης αὐτοῦ κατα-

1. Ἱστορ. Ἀναμνησεις, ὑπὸ Ν. Δραγοῦρη.

2. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, Β. α. 94, ὁ κύβος, ὁ ἀστράγαλος καὶ ἄλλα παίγνια ἐκτὸς τῶν πεσσῶν (εἰδός τι παίγνιον ὁμοιον μὲ τὴν τερρινὴν Δάμαν) ἐφευρέθησαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἄττου τοῦ Μάνου, περὶ τὴν 13^{ην} π.Χ. ἑκατονταετηρίδα, ἣτοι 505 ἔτη πρὸ τῆς δυναστείας τῶν Ἑρακλειδῶν, ὅτε τὴν Λυδίαν κατεμάστιξε μεγάλη σιτοδεία διαρκέσασα 18 περίπου ἔτη. Διὰ τῶν παίγνιων τούτων προσεπάθουν οἱ θυσυχεῖς, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, νὰ λησμονῶσι τὴν πενάντων, παίζοντες τὴν μίαν ἡμέραν καὶ τρώγοντες τὴν ἐπιούσαν.

ἢ Ἐπὶ Ἄττου τοῦ Μάνου βασιλέως, σιτοδείην ἰσχυρὴν ἀνὰ τὴν Λυδίην πᾶσαν γενέσθαι· καὶ τοὺς Λυδοὺς τέως μὲν «διαίγειν λιπαρόντας, μετὰ δὲ, ὡς οὐ παύεσθαι ἄκεα διήσθαι· ἄλλον δὲ ἄλλο ἐπιμηχανάσθαι αὐτῶν. Ἐφευρέθησαν δὲ ὧν τότε καὶ τῶν κύβων καὶ τῶν ἀστραγάλων καὶ τῆς «σφαίρης καὶ τῶν ἄλλων πασσῶν παίγνιων τὰ εἶδη, πλὴν «πεσσῶν» τούτων γὰρ ὧν τὴν ἐφεύρεσιν οὐκ οἰκτιεῖνται Λυδοί. Ποιέειν δὲ ὡς πρὸς τὸν λιμὸν ἐφευρόντας· τὴν μὲν «ἑτέραν τῶν ἡμερῶν παίζειν πᾶσαν, ἵνα δὲ μὴ ζητέσειεν σιτίαν, τὴν δὲ ἑτέραν σιτέσθαι παυμένους τῶν παίγνιων.»

γωγῆς ἔγνη, ἀλλ' οὔτε ν' ἀποδείξω, ὅτι ὡς ἀποτροπιάζονται παρ' ἡμῖν οἱ γονεῖς τὸν ἠθικὸν λοιμὸν τῆς ἐποχῆς μας, τὸ χαρτοπαίγνιον καὶ τὰ τυχερὰ ἐν γένει παίγνιδια, οὕτω καὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ σοφοὶ συνεβούλευον τοὺς γονεῖς νὰ κωλύωσι τοὺς παῖδας αὐτῶν τοῦ κυβεῖναι, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ εἶπω ὀλίγα τινα, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἑστίας, περὶ τοῦ ἰδιορρύθμου καὶ ἀξιοπεριέργου ἐν Λαυρίῳ ἀνακαλυφθέντος κύβου.

Δὲν εἶναι οὔτε χειροποίητος οὗτος, ἀλλ' οὔτε συνίσταται ἐκ κεραμικῆς γῆς ἐξ ἧς κατεσκευάζον συνήθως τοὺς κύβους τῶν οἱ ἀρχαῖοι, ὡς δεικνύει τὸ τεθραυσμένον λείψανον ἀρχαίου κύβου, τοῦ μόνου ὑπάρχοντος ἐν τῷ παρ' ἡμῖν μουσεῖῳ τῶν ἀρχαιοτήτων.

Ὁ ἐν λόγῳ κύβος εἶναι φυσικὸν προϊόν τῆς μεταλλικῆς χώρας τοῦ Λαυρίου, τουτέστιν ὄρυκτον, ὅπερ ἀνελθὼν ἐν ῥευστῇ ἕσῳ καταστάσει ἐκ τῶν μυχαιτάτων πυριφλεγῶν σπλάγγων τῆς γῆς πρὸ πολλῶν χιλιάδων ἔτων, ἐναπετέθη ἐν ταῖς ἀνωτέρας στιβαθώσεσι, καὶ ἰδίως ἐν ταῖς μεταλλικαῖς κοίταις, ὧν ἀποτελεῖ μέρος τῆς συμπληρωτικῆς ὕλης. Ἐπειδὴ δὲ συναντᾶται μετὰ τῶν πολυτίμων μετάλλων, τῆς ἀργυρίτιδος (ἀργυρομολύβδου), τοῦ σφαιλερίτου καὶ σμινθωνίτου (μετάλλων τοῦ ψευδαργύρου, τζίγκου) ἐξωρούσσετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μετ' αὐτῶν, δι' ὃ ἀφθονεῖ ἐν τῇ Λαυριωτικῇ καὶ ἀπαντᾶται ἐκεῖ ὅπου καὶ αἱ ἀρχαῖαι μεταλλεύσεις.

Τὰ κύρια συστατικά τοῦ ὄρυκτοῦ τούτου εἰσὶν ἡ φθοροῦχος τίτανος (chaux fluatée), διατεθειμένη νὰ κρυσταλλοῦται εἰς κύβους, ἦτοι εἰς ὠραία ἐξάεδρα σχήματα μαθηματικῆς ἀκριβείας. Ἐν ᾧ δὲ ἐν ἄλλαις χώραις ἡ φθοροῦχος τίτανος εὐρίσκεται πολλάκις εἰς συμπαγῆ καὶ νεφροειδῆ σχήματα, ἐν Λαυρίῳ σχεδὸν πάντοτε εὗρον αὐτὴν εἰς κερυσταλλωμένην κατάστασιν.

Ἡ διάμετρος δὲ τῶν κρυστάλλων ἢ τῶν κύβων αὐτῆς πολὺ διαφέρει καὶ παραλλάσσει ἐκ μικροσκοπικῶν κρυστάλλων μέχρι κρυστάλλων ἐχόντων 4 ἑκατοστόμετρα.

Ὁ ἡμέτερος κύβος ἔχει δύο ἑκατοστομέτρων διαμέτρων, εἶναι περὶ μὲν τὰς γωνίας αὐτοῦ ῥοδόχρους, περὶ δὲ τὸ κέντρον ἰαδόχρους.

Οἱ ἀρχαῖοι ἀπερρίπτον τοὺς ὠραίους τούτους κρυστάλλους ὡς ὕλην ἄχρηστον ἐπὶ τοὺς παρὰ τοῖς στομίοις τῶν φρεάτων καὶ συρίγγων ἐκβολαδικούς σωροὺς. Ἐτι καὶ παρ' ἡμῖν ἡ χρῆσις τοῦ ὄρυκτοῦ τούτου εἶναι περιορισμένη, μεταχειρίζονται δὲ αὐτὸ μόνον πρὸς κατασκευὴν τοῦ φθορικοῦ ὀξέος, καὶ πρὸς συλλιπασμὸν ἐν τῇ καμινεῖα τοῦ μολύβδου, τοῦ ἀργύρου, τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ σιδήρου. Ἡ ἐν τῇ καμινεῖα τακεῖσα μάζα τῶν μετάλλων, καθισταμένη ῥοώδης διὰ τοῦ συλλιπάσματος τούτου, ἀποβάλλει εὐκολώτερον τὰ ἐν αὐτῇ μέταλλα.